Συλλογή της Νομολογίας

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΑ
JEAN RICHARD DE LA TOUR
της 8ης Μαΐου 2024 [1]

Υπόθεση C-126/23 [Burdene] [i]

UD,
QO,
VU,
LO,
CA
κατά
Presidenza del Consiglio dei Ministri,
Ministero dell'Interno

[αίτηση του Tribunale Ordinario di Venezia
(πρωτοδικείου Βενετίας, Ιταλία)
για την έκδοση προδικαστικής αποφάσεως]

«Προδικαστική παραπομπή – Οδηγία 2004/80/ΕΚ – Άρθρο 12, παράγραφος 2 – Εθνικά συστήματα αποζημίωσης των θυμάτων εκ προθέσεως εγκλημάτων βίας – Θάνατος του θύματος – Αποζημίωση των στενών συγγενών του θύματος – Έννοια του "θύματος" – Εθνική ρύθμιση η οποία αποκλείει την καταβολή αποζημίωσης στους στενούς συγγενείς του θύματος όταν υπάρχουν επιζών σύζυγος και τέκνα – "Εύλογη και προσήκουσα" αποζημίωση»

I. Εισαγωγή

1. Η αίτηση προδικαστικής αποφάσεως αφορά την ερμηνεία του άρθρου 12, παράγραφος 2, της οδηγίας 2004/80/ΕΚ του Συμβουλίου, της 29ης Απριλίου 2004, για την αποζημίωση των θυμάτων εγκληματικών πράξεων [2], των άρθρων 20 και 21, του άρθρου 33, παράγραφος 1, και του άρθρου 47 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης [3], καθώς και του άρθρου 1 του πρωτοκόλλου αριθ. 12 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης για την Προάσπιση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και των Θεμελιωδών Ελευθεριών [4].

[1] Γλώσσα του πρωτοτύπου: η γαλλική.

[i] Η ονομασία που έχει δοθεί στην παρούσα υπόθεση είναι πλασματική. Δεν αντιστοιχεί στο πραγματικό όνομα κανενός διαδίκου.

[2] ΕΕ 2004, L 261, σ. 15.

[3] Στο εξής: Χάρτης.

[4] Υπογραφείσας στη Ρώμη στις 4 Νοεμβρίου 1950.

2. Η αίτηση προδικαστικής αποφάσεως υποβλήθηκε στο πλαίσιο ένδικης διαφοράς μεταξύ, αφενός, των γονέων, της αδελφής και των τέκνων θύματος ανθρωποκτονίας και, αφετέρου, της Presidenza del Consiglio dei Ministri (Προεδρίας του Υπουργικού Συμβουλίου, Ιταλία) και του Ministero dell'Interno (Υπουργείου Εσωτερικών, Ιταλία), με αντικείμενο την αποζημίωση που καταβλήθηκε στους ενάγοντες εκ μέρους του Ιταλικού Δημοσίου, λόγω αφερεγγυότητας του αυτουργού της ανθρωποκτονίας, για τις ζημίες που υπέστησαν, η οποία είναι είτε υπερβολικά χαμηλή είτε μηδενική.

3. Θα εκθέσω τους λόγους για τους οποίους, κατά τη γνώμη μου, δεν συνάδει προς το δίκαιο της Ένωσης περί αποζημίωσης θυμάτων εγκληματικών πράξεων εθνική κανονιστική ρύθμιση η οποία, σε περίπτωση θανάτου του θύματος, αποκλείει εκ προοιμίου την καταβολή αποζημίωσης σε ορισμένα μέλη της οικογένειάς του, κατ' εφαρμογήν σειράς προτεραιότητας βάσει του κληρονομικού δικαίου.

II. Το νομικό πλαίσιο

A. Το δίκαιο της Ένωσης

1. Η οδηγία 2004/80

4. Οι αιτιολογικές σκέψεις 3, 5 έως 7 και 10 της οδηγίας 2004/80 διαλαμβάνουν τα εξής:

«(3) Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο του Τάμπερε της 15ης και 16ης Οκτωβρίου 1999 υπογράμμισε ότι θα πρέπει να θεσπιστούν στοιχειώδεις ρυθμίσεις για την προστασία των θυμάτων εγκληματικών πράξεων, ιδίως όσον αφορά την πρόσβασή τους στη δικαιοσύνη και στο δικαίωμα αποζημίωσής τους, συμπεριλαμβανομένης, μεταξύ άλλων, της επιστροφής των δικαστικών εξόδων.

[…]

(5) Το Συμβούλιο θέσπισε στις 15 Μαρτίου 2001 την απόφαση-πλαίσιο 2001/220/ΔΕΥ σχετικά με το καθεστώς των θυμάτων σε ποινικές διαδικασίες [5]. Με βάση τον τίτλο VI της συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση[, επιγραφόμενο "Διατάξεις για την αστυνομική και δικαστική συνεργασία σε ποινικές υποθέσεις"[6]], παρέχεται με την απόφαση αυτή στα θύματα εγκληματικών πράξεων, η δυνατότητα να αξιώνουν αποζημίωση από τον δράστη στα πλαίσια ποινικής διαδικασίας.

(6) Τα θύματα εγκληματικών πράξεων στην Ευρωπαϊκή Ένωση πρέπει να δικαιούνται εύλογης και προσήκουσας αποζημίωσης για τη ζημία την οποία υπέστησαν, ανεξάρτητα από το κράτος μέλος στο οποίο τελέστηκε η αξιόποινη πράξη.

5 ΕΕ 2001, L 82, σ. 1.

6 Νυν τίτλο V ΣΛΕΕ, επιγραφόμενο «Ο χώρος ελευθερίας, ασφάλειας και δικαιοσύνης».

(7) Δυνάμει της παρούσας οδηγίας θεσπίζεται σύστημα συνεργασίας για τη διευκόλυνση της αποζημίωσης των θυμάτων εγκληματικών πράξεων σε υποθέσεις με διασυνοριακό χαρακτήρα, το οποίο πρέπει να εφαρμόζεται στο πλαίσιο των ρυθμίσεων των κρατών μελών για την αποζημίωση των θυμάτων εκ προθέσεως εγκλημάτων βίας που έχουν τελεστεί στο αντίστοιχο έδαφός τους. Ως εκ τούτου, θα πρέπει να συσταθεί μηχανισμός αποζημίωσης σε όλα τα κράτη μέλη.

[…]

(10) Τα θύματα εγκληματικών πράξεων συχνά δεν μπορούν να λάβουν αποζημίωση από τον δράστη της αξιόποινης πράξης, λόγω του ότι ο δράστης ενδέχεται να μη διαθέτει τους απαιτούμενους πόρους για να ικανοποιήσει απόφαση αποζημίωσης ή διότι δεν μπορεί να εξακριβωθεί η ταυτότητά του ή να διωχθεί ποινικά.»

5. Το κεφάλαιο II της ως άνω οδηγίας, το οποίο επιγράφεται «Εθνικά συστήματα αποζημίωσης», περιλαμβάνει το άρθρο 12 που προβλέπει τα εξής:

«1. Οι διατάξεις της παρούσας οδηγίας για την πρόσβαση στο δικαίωμα αποζημίωσης σε υποθέσεις με διασυνοριακό χαρακτήρα πρέπει να βασίζονται στα συστήματα των κρατών μελών για την αποζημίωση των θυμάτων εκ προθέσεως εγκλημάτων βίας που έχουν τελεστεί στο αντίστοιχο έδαφός τους.

2. Τα κράτη μέλη εξασφαλίζουν ότι στο πλαίσιο των εθνικών τους ρυθμίσεων υπάρχει πρόβλεψη για σύστημα αποζημίωσης των θυμάτων εκ προθέσεως εγκλημάτων βίας που έχουν τελεστεί στο αντίστοιχο έδαφός τους, το οποίο διασφαλίζει εύλογη και προσήκουσα αποζημίωση των θυμάτων.»

6. Το κεφάλαιο III της εν λόγω οδηγίας, το οποίο επιγράφεται «Διατάξεις εφαρμογής», περιλαμβάνει τα άρθρα 13 έως 21. Το άρθρο 17, με αντικείμενο «[ε]υνοϊκότερες διατάξεις», έχει ως εξής:

«Η παρούσα οδηγία δεν εμποδίζει τα κράτη μέλη, εφόσον οι εν λόγω διατάξεις συνάδουν με την παρούσα οδηγία, να:

α) θεσπίζουν ή διατηρούν ευνοϊκότερες διατάξεις προς όφελος των θυμάτων εγκληματικών πράξεων ή άλλων προσώπων που θίγονται από εγκληματικές πράξεις·

β) θεσπίζουν ή διατηρούν διατάξεις με σκοπό την αποζημίωση θυμάτων εγκληματικών πράξεων που τελούνται εκτός του εδάφους τους, ή άλλων προσώπων που θίγονται από εγκληματικές πράξεις, με την επιφύλαξη τυχόν προϋποθέσεων που προσδιορίζουν τα κράτη μέλη για το σκοπό αυτό.»

2. Η οδηγία 2012/29/ΕΕ

7. Στην αιτιολογική σκέψη 19 της οδηγίας 2012/29/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 25ης Οκτωβρίου 2012, για τη θέσπιση ελάχιστων προτύπων σχετικά με τα δικαιώματα, την υποστήριξη και την προστασία θυμάτων της εγκληματικότητας και για την

αντικατάσταση της απόφασης-πλαισίου 2001/220/ΔΕΥ του Συμβουλίου[7], διαλαμβάνονται τα εξής:

«Η ιδιότητα του θύματος θα πρέπει να αναγνωρίζεται σε πρόσωπο ασχέτως του εντοπισμού, της σύλληψης, της δίωξης ή της καταδίκης του δράστη και ασχέτως της οικογενειακής σχέσης μεταξύ τους. Μέλη της οικογένειας των θυμάτων ενδέχεται επίσης να βλάπτονται λόγω του εγκλήματος. Ειδικότερα, τα μέλη της οικογένειας προσώπου του οποίου ο θάνατος προκλήθηκε άμεσα από αξιόποινη πράξη ενδέχεται να βλάπτονται λόγω του εγκλήματος. Κατά συνέπεια, βάσει της παρούσας οδηγίας, αυτά τα μέλη της οικογένειας, που αποτελούν έμμεσα θύματα του εγκλήματος, θα πρέπει να τυγχάνουν προστασίας. Ωστόσο, τα κράτη μέλη θα πρέπει να μπορούν να θεσπίζουν διαδικασίες για τον περιορισμό του αριθμού των μελών της οικογένειας του θύματος που μπορούν να επωφελούνται από τα δικαιώματα που θεσπίζονται στην παρούσα οδηγία. Εφόσον το θύμα είναι παιδί, το ίδιο το παιδί ή, εκτός αν αυτό δεν είναι προς το βέλτιστο συμφέρον του παιδιού, ο δικαιούχος της γονικής μέριμνας εξ ονόματος του παιδιού θα πρέπει να δικαιούται να ασκεί τα δικαιώματα που θεσπίζονται στην παρούσα οδηγία. Η παρούσα οδηγία δεν θίγει τις εθνικές διοικητικές διαδικασίες και διατυπώσεις που απαιτούνται για να διαπιστωθεί ότι ένα πρόσωπο είναι θύμα.»

8. Το άρθρο 2 της εν λόγω οδηγίας ορίζει τα εξής:

«1. Για τους σκοπούς της παρούσας οδηγίας ισχύουν οι ακόλουθοι ορισμοί:

α) ως “θύμα” νοείται:

i) φυσικό πρόσωπο το οποίο υπέστη ζημία, συμπεριλαμβανομένης της σωματικής, ψυχικής ή συναισθηματικής βλάβης ή της οικονομικής ζημίας, που προκλήθηκε απευθείας από αξιόποινη πράξη,

ii) τα μέλη της οικογένειας προσώπου ο θάνατος του οποίου προκλήθηκε απευθείας από αξιόποινη πράξη και τα οποία έχουν υποστεί ζημία εξαιτίας του θανάτου του εν λόγω προσώπου·

β) ως “μέλη της οικογένειας” νοούνται ο σύζυγος ή η σύζυγος, το πρόσωπο που ζει με το θύμα σε κοινό νοικοκυριό με στενή σχέση δέσμευσης σε σταθερή και συνεχή βάση, οι συγγενείς σε ευθεία γραμμή, τα αδέλφια και τα εξαρτώμενα από το θύμα πρόσωπα·

[…]

2. Τα κράτη μέλη μπορούν να θεσπίζουν διαδικασίες:

α) για να περιορίζουν τον αριθμό των μελών της οικογένειας που μπορούν να απολαύουν των δικαιωμάτων που θεσπίζονται στην παρούσα οδηγία, λαμβάνοντας υπόψη τις ιδιαίτερες περιστάσεις κάθε υπόθεσης, και

β) σε σχέση με την παράγραφο 1 στοιχείο α) σημείο ii), να καθορίζουν ποια μέλη της οικογένειας έχουν προτεραιότητα όσον αφορά την άσκηση των δικαιωμάτων που θεσπίζονται στην παρούσα οδηγία.»

[7] ΕΕ 2012, L 315, σ. 57.

Β. Το ιταλικό δίκαιο

9. Το άρθρο 11 του legge n. 122 – Disposizioni per l'adempimento degli obblighi derivanti dall'appartenenza dell'Italia all'Unione europea – Legge europea 2015-2016 (νόμου αριθ. 122 περί διατάξεων για τη συμμόρφωση προς τις υποχρεώσεις που απορρέουν από την ιδιότητα της Ιταλίας ως μέλους της Ευρωπαϊκής Ένωσης – ευρωπαϊκός νόμος 2015-2016)[8], της 7ης Ιουλίου 2016, όπως ίσχυε κατά τον χρόνο των πραγματικών περιστατικών της υπόθεσης της κύριας δίκης (στο εξής: νόμος 122/2016), προβλέπει τα εξής:

«1. Με την επιφύλαξη των μέτρων που λαμβάνονται υπέρ των θυμάτων ορισμένων εγκλημάτων που προβλέπονται από άλλες νομοθετικές διατάξεις, εφόσον είναι ευνοϊκότερες, αναγνωρίζεται το δικαίωμα αποζημιώσεως καταβαλλόμενης από το Δημόσιο σε θύμα εκ προθέσεως εγκλήματος που τελέσθηκε με βία και, εν πάση περιπτώσει, του εγκλήματος που προβλέπεται στο άρθρο 603-bis του codice penale [ποινικού κώδικα], πλην των εγκλημάτων των άρθρων 581 και 582, εκτός αν συντρέχουν οι επιβαρυντικές περιστάσεις του άρθρου 583 του ποινικού κώδικα.

2. Η αποζημίωση για τα κακουργήματα της ανθρωποκτονίας, της σεξουαλικής βίας ή της βαρύτατης σωματικής βλάβης, κατά την έννοια του άρθρου 583, δεύτερο εδάφιο, του ποινικού κώδικα, […] καταβάλλεται στο θύμα ή στους αναφερόμενους στην παράγραφο 2-bis έλκοντες δικαιώματα, βάσει της κλίμακας που καθορίζεται στην υπουργική απόφαση της παραγράφου 3. Για εγκλήματα άλλα από τα αναφερόμενα ανωτέρω, η αποζημίωση χορηγείται για την κάλυψη των δαπανών ιατρικής περίθαλψης και αρωγής.

2bis. Σε περίπτωση θανάτου του θύματος συνεπεία του εγκλήματος, η αποζημίωση καταβάλλεται στον επιζώντα σύζυγο και στα τέκνα· ελλείψει συζύγου και τέκνων, η αποζημίωση οφείλεται στους γονείς και, ελλείψει γονέων, στα αδέλφια που συνοικούν με το θύμα και συντηρούνται από αυτό κατά τον χρόνο τελέσεως του εγκλήματος […]

2ter. Σε περίπτωση συρροής ελκόντων δικαίωμα, η αποζημίωση κατανέμεται βάσει των ποσοστών που προβλέπονται στις διατάξεις του δεύτερου βιβλίου, τίτλος ΙΙ, του codice civile [αστικού κώδικα].

3. Με κοινή απόφαση του Ministro dell'interno [Υπουργού Εσωτερικών, Ιταλία] και του Ministro della giustizia [Υπουργού Δικαιοσύνης, Ιταλία], η οποία εκδίδεται, με τη σύμφωνη γνώμη του Ministro dell'economia e delle finanze [Υπουργού Οικονομίας και Οικονομικών, Ιταλία], εντός έξι μηνών από την ημερομηνία έναρξης ισχύος του παρόντος νόμου, καθορίζονται τα ποσά της αποζημίωσης, εν πάση περιπτώσει εντός των ορίων των διαθεσίμων του [Fondo di rotazione per la solidarieta' alle vittime dei reati di tipo mafioso, delle richieste estorsive, dell'usura e dei reati intenzionali violenti (Ταμείου αλληλεγγύης για τα θύματα εγκλημάτων της μαφίας, εγκλημάτων εκβίασης, τοκογλυφίας και εκ προθέσεως εγκλημάτων βίας, Ιταλία)[9]] που μνημονεύεται στο άρθρο 14, ώστε να διασφαλίζεται η μέγιστη αποζημίωση για τα θύματα σεξουαλικής βίας και ανθρωποκτονίας και, ιδίως, στα τέκνα του θύματος σε περίπτωση ανθρωποκτονίας τελεσθείσας από σύζυγο, ακόμη και ευρισκόμενο σε διάσταση ή διαζευγμένο, ή από πρόσωπο που συνδέεται ή έχει συνδεθεί συναισθηματικώς με το θύμα.»

[8] GURI αριθ. 158, της 8ης Ιουλίου 2016, σ. 1.

[9] Στο εξής: Ταμείο Αλληλεγγύης.

10. Το άρθρο 13, παράγραφος 2, του νόμου 122/2016 ορίζει τα εξής:

«Η αίτηση υποβάλλεται εντός προθεσμίας 60 ημερών από την απόφαση που περατώνει τη δίκη για τον λόγο ότι ο αυτουργός παραμένει άγνωστος ή από την τελευταία πράξη άσκησης δίωξης που παρέμεινε άκαρπη ή από την ημερομηνία κατά την οποία η απόφαση ποινικού δικαστηρίου απέκτησε ισχύ δεδικασμένου.»

11. Κατ' εφαρμογήν του άρθρου 11, παράγραφος 3, του νόμου 122/2016, το άρθρο 1, παράγραφος 1, στοιχείο b, της decreto ministeriale – Determinazione degli importi dell'indennizzo alle vittime dei reati intenzionali violenti (υπουργικής απόφασης περί καθορισμού του ύψους της αποζημίωσης για τα θύματα εκ προθέσεως εγκλημάτων βίας)[10], της 22ας Νοεμβρίου 2019 (στο εξής: εκτελεστική υπουργική απόφαση), προβλέπει, «επί ανθρωποκτονίας που τελείται από σύζυγο, ακόμη και ευρισκόμενο σε διάσταση ή διαζευγμένο, ή από πρόσωπο που συνδέεται ή έχει συνδεθεί συναισθηματικώς με το θύμα, πάγιο ποσό 60 000 ευρώ αποκλειστικώς υπέρ των τέκνων του θύματος».

III. Τα πραγματικά περιστατικά της διαφοράς της κύριας δίκης και τα προδικαστικά ερωτήματα

12. Με απόφαση της 18ης Σεπτεμβρίου 2018, το Tribunale di Padova (πλημμελειοδικείο Πάδοβας, Ιταλία) καταδίκασε σε κάθειρξη 30 ετών τον αυτουργό της ανθρωποκτονίας της πρώην συντρόφου του, η οποία τελέστηκε στην Ιταλία, και τον υποχρέωσε να καταβάλει προσωρινή αποζημίωση στους πολιτικώς ενάγοντες, μέλη της οικογένειας του θύματος. Συγκεκριμένα, το εν λόγω δικαστήριο επιδίκασε αποζημίωση ύψους 400 000 ευρώ σε καθένα από τα δύο τέκνα του θύματος, 120 000 ευρώ στον πατέρα, τη μητέρα και την αδελφή του θύματος και 30 000 ευρώ στον εν διαστάσει, αλλά μη διαζευγμένο, σύζυγο του θύματος.

13. Σύμφωνα με την εθνική κανονιστική ρύθμιση, δεδομένου ότι ο αυτουργός της ανθρωποκτονίας δεν διέθετε περιουσιακά στοιχεία ούτε εισοδήματα, του χορηγήθηκε δε το ευεργέτημα της πενίας, το Ιταλικό Δημόσιο κατέβαλε σε κάθε τέκνο μόνον αποζημίωση ύψους 20 000 ευρώ, στον δε εν διαστάσει σύζυγο αποζημίωση ύψους 16 666,66 ευρώ.

14. Την 1η Φεβρουαρίου 2022 οι ενάγοντες, ήτοι τα μέλη της οικογένειας του θύματος, πλην του συζύγου, εκτιμώντας ότι ο νόμος 122/2016 εισάγει, κατά παράβαση της οδηγίας 2004/80, σημαντικούς περιορισμούς στην καταβολή αποζημίωσης, άσκησαν αγωγή ενώπιον του Tribunale Ordinario di Venezia (πρωτοδικείου Βενετίας, Ιταλία), ήτοι του αιτούντος δικαστηρίου. Οι ενάγοντες ζητούν τη μη εφαρμογή της εκτελεστικής υπουργικής απόφασης λόγω έλλειψης νομιμότητας και τον καθορισμό των ποσών της «εύλογης και προσήκουσας» αποζημίωσης, κατά την έννοια του άρθρου 12, παράγραφος 2, της προμνησθείσας οδηγίας, η οποία πρέπει να τους καταβληθεί λόγω του βαθμού συγγένειάς τους με το θύμα της ανθρωποκτονίας, λαμβανομένου υπόψη –κατόπιν αφαίρεσης του ήδη καταβληθέντος ποσού, όσον αφορά τα τέκνα του θύματος– του ποσοτικού προσδιορισμού της ζημίας με την καταδικαστική απόφαση εις βάρος του αυτουργού της ανθρωποκτονίας, τούτο δε μολονότι το Ταμείο Αλληλεγγύης δεν διαθέτει τους αναγκαίους οικονομικούς πόρους. Επικουρικώς, οι ενάγοντες ζητούν να υποχρεωθεί η Προεδρία του Υπουργικού Συμβουλίου, η οποία εκπροσωπεί το Ιταλικό Δημόσιο, να καταβάλει τα ίδια ποσά ως αποζημίωση λόγω της εσφαλμένης εφαρμογής της ως άνω οδηγίας, και ειδικότερα του άρθρου της 12.

[10] GURI αριθ. 18, της 23ης Ιανουαρίου 2020, σ. 9.

15. Κατά πρώτον, οι ενάγοντες υποστηρίζουν ότι ο περιορισμός που εισάγει το άρθρο 11, παράγραφος 2bis, του νόμου 122/2016, κατά το οποίο δικαίωμα αποζημίωσης αναγνωρίζεται, στους μεν γονείς του θύματος, μόνον ελλείψει συζύγου και τέκνων, στα δε αδέλφια, μόνον ελλείψει προσώπων που ανήκουν στις προμνησθείσες κατηγορίες, συνιστά παράβαση της υποχρέωσης αποζημίωσης που προβλέπεται στο άρθρο 12 της οδηγίας 2004/80, λόγω του ότι η διάταξη αυτή καθορίζει, μεταξύ των ζημιωθέντων στους οποίους αναγνωρίζεται θεωρητικώς δικαίωμα αποζημίωσης, τα πρόσωπα στα οποία πρέπει να καταβληθεί συγκεκριμένα η αποζημίωση, κατά τρόπο αυθαίρετο, χωρίς να παραπέμπει σε κριτήρια δίκαια και πρόσφορα για τη συγκεκριμένη περίπτωση. Επιπλέον, εν προκειμένω, αποζημίωση επιδικάστηκε επίσης στον σύζυγο του θύματος της ανθρωποκτονίας, ο οποίος ευρισκόταν σε διάσταση με το θύμα από το 2006, ήτοι επί σχεδόν ένδεκα έτη πριν από τον θάνατο του θύματος. Επομένως, αναγνωρίστηκε δικαίωμα αποζημίωσης, μολονότι ο συναισθηματικός δεσμός είχε σαφώς ατονήσει, σε σημείο να είναι ουσιαστικά ανύπαρκτος.

16. Κατά δεύτερον, οι ενάγοντες υποστηρίζουν ότι το ποσό των 20 000 ευρώ που χορηγήθηκε στα τέκνα του θύματος της ανθρωποκτονίας κατ' εφαρμογήν της εκτελεστικής υπουργικής απόφασης, το οποίο αντιστοιχεί στο 5 % του ποσού που επιδικάστηκε ως προσωρινή αποζημίωση με δικαστική απόφαση, δεν συνάδει με την κρίση του του Δικαστηρίου στη σκέψη 69 της απόφασης της 16ης Ιουλίου 2020, Presidenza del Consiglio dei Ministri [11].

17. Κατά τρίτον, οι ενάγοντες εκτιμούν ότι η εθνική κανονιστική ρύθμιση είναι παράνομη και λόγω του ότι εξαρτά την καταβολή αποζημίωσης από την προϋπόθεση το Δημόσιο να διαθέτει τους πόρους για τη χορήγηση της αποζημίωσης, προϋπόθεση που αντιβαίνει στην αιτιολογική σκέψη 10 της οδηγίας 2004/80.

18. Οι εναγόμενες ιταλικές αρχές υπογραμμίζουν ότι το ύψος της αποζημίωσης, όσον αφορά τα τέκνα, καθορίστηκε τηρουμένων αυστηρά των ισχυουσών διατάξεων, λαμβανομένων υπόψη των μέσων διαβίωσης του επιζώντος συζύγου. Οι εν λόγω αρχές υπενθυμίζουν επίσης ότι το Δικαστήριο, αφού επισήμανε, στη σκέψη 58 της απόφασης BV, ότι τα κράτη μέλη διαθέτουν ευρύ περιθώριο εκτίμησης όσον αφορά τον καθορισμό του ύψους της αποζημίωσης του άρθρου 12, παράγραφος 2, της οδηγίας 2004/80, έκρινε, στη σκέψη 65 της ίδιας απόφασης, ότι η ως άνω διάταξη δεν απαγορεύει την καταβολή κατ' αποκοπήν αποζημίωσης στα θύματα, αλλά επιτάσσει μόνον η αποζημίωση αυτή να είναι «εύλογη και προσήκουσα». Στη σκέψη 69 της ως άνω απόφασης, το Δικαστήριο έκρινε ότι η εν λόγω απαίτηση πληρούται όταν η αποζημίωση, μολονότι κατ' αποκοπήν, συνιστά «προσήκουσα συμβολή στην αποκατάσταση της υλικής ζημίας και στην ικανοποίηση της ηθικής βλάβης που […] υπέστησαν» τα θύματα.

19. Οι εναγόμενες υποστηρίζουν επίσης ότι οι αιτήσεις του πατέρα, της μητέρας και της αδελφής του θύματος της ανθρωποκτονίας είναι απαράδεκτες. Συγκεκριμένα, η αποκλειστική προθεσμία των 60 ημερών που προβλέπεται για την υποβολή, διά της διοικητικής οδού, αίτησης αποζημίωσης έχει εκπνεύσει, δεδομένου ότι η καταδικαστική ποινική απόφαση κατέστη τελεσίδικη στις 6 Μαΐου 2021 και η εκκρεμής διαδικασία κινήθηκε την 1η Φεβρουαρίου 2022, η δε αίτηση μεσολάβησης δεν διακόπτει την παραγραφή.

[11] Απόφαση C-129/19 (στο εξής: απόφαση BV, EU:C:2020:566).

20. Το αιτούν δικαστήριο εκτιμά ότι, προκειμένου να αξιολογήσει το βάσιμο της αγωγής αποζημίωσης της οποίας έχει επιληφθεί, η οποία στηρίζεται στην εσφαλμένη μεταφορά της οδηγίας 2004/80 στην εθνική έννομη τάξη, πρέπει, κατ' αρχάς, να εξακριβώσει αν η εθνική κανονιστική ρύθμιση, όπως αυτή προκύπτει από το άρθρο 11, παράγραφοι 2bis, 2ter και 3, του νόμου 122/2016, συνάδει προς το δίκαιο της Ένωσης.

21. Το αιτούν δικαστήριο επισημαίνει ότι η ως άνω εθνική κανονιστική ρύθμιση, η οποία εξαρτά την καταβολή της αποζημίωσης, όσον αφορά τους γονείς του θύματος του κακουργήματος της ανθρωποκτονίας, από την απουσία συζύγου και τέκνων του θύματος και, όσον αφορά τα αδέλφια του θύματος, από την απουσία γονέων, και δη υπό την προϋπόθεση ότι συνοικούσαν με το θύμα και συντηρούνταν από αυτό κατά τον χρόνο τέλεσης του εγκλήματος, και τούτο ανεξαρτήτως της ύπαρξης τελεσίδικης απόφασης που αναγνωρίζει, υπέρ ορισμένων μελών της οικογένειας, δικαίωμα αποκατάστασης της ζημίας που υπέστησαν και το ύψος της αποζημίωσης, παραβλέπει τη μη χρηματική διάσταση των δεινών που συνδέονται με τον βίαιο θάνατο του θύματος.

22. Όσον αφορά τον σύζυγο και τα τέκνα, το αιτούν δικαστήριο επισημαίνει ότι δεν λαμβάνεται υπόψη η έκταση της ζημίας που υπέστησαν. Συγκεκριμένα, εν προκειμένω, ουδεμία σημασία αποδίδεται στο γεγονός ότι ο σύζυγος ευρισκόταν προ πολλού σε διάσταση με το θύμα, αλλά προβλέπεται απλώς κατανομή της αποζημίωσης βάσει των διατάξεων περί κληρονομικής διαδοχής, με την επιφύλαξη της επάρκειας πόρων του Ταμείου Αλληλεγγύης. Επομένως, δεν λαμβάνεται υπόψη η σοβαρότητα των συνεπειών του εγκλήματος για τα θύματα, τούτο δε προσκρούει στην απόφαση BV. Επιπλέον, η αποζημίωση υπέρ των τέκνων καθορίστηκε σε ποσό αντίστοιχο, εν πολλοίς, στο ποσό που χορηγήθηκε στον σύζυγο και είναι εντελώς δυσανάλογη προς το ποσό της προσωρινής αποζημίωσης που επιδικάστηκε στο πλαίσιο της ποινικής διαδικασίας, ουδόλως λαμβάνει υπόψη δε τα κριτήρια που εφαρμόζονται συνήθως σε περίπτωση απώλειας του γονέα, όπως η ηλικία του θύματος, η ηλικία του επιζώντος, ο βαθμός συγγένειας και συνοίκησης, με δυνατότητα εφαρμογής διορθώσεων στο τελικό ποσό ανάλογα με την ιδιαιτερότητα κάθε περίπτωσης. Επομένως, το ποσό που χορηγήθηκε εν προκειμένω στα τέκνα δεν μπορεί να θεωρηθεί ως «προσήκουσα και εύλογη» αποζημίωση, κατά την έννοια του άρθρου 12, παράγραφος 2, της οδηγίας 2004/80.

23. Εξάλλου, το αιτούν δικαστήριο υπογραμμίζει ότι η αποκλειστική προθεσμία για την υποβολή αίτησης αποζημίωσης ενώπιον της διοικητικής αρχής, η οποία προβλέπεται στο άρθρο 13, παράγραφος 2, του νόμου 122/2016 και εφαρμόζεται στην αίτηση των γονέων και της αδελφής του θύματος της ανθρωποκτονίας, είναι υπερβολικά βραχεία, τούτο δε αντιβαίνει στο άρθρο 47 του Χάρτη.

24. Υπό τις συνθήκες αυτές, το Tribunale Ordinario di Venezia (πρωτοδικείο Βενετίας) αποφάσισε να αναστείλει την ενώπιόν του διαδικασία και να υποβάλει στο Δικαστήριο τα ακόλουθα προδικαστικά ερωτήματα:

«1) [Σ]υμμορφώνεται η καταβολή της αποζημιώσεως που καθορίζεται υπέρ των γονέων και της αδελφής θύματος εκ προθέσεως εγκλημάτων βίας, σε περίπτωση ανθρωποκτονίας, βάσει του άρθρου 11, παράγραφος 2-bis, του [νόμου 122/2016], δεδομένου ότι εξαρτάται από την απουσία τέκνων και συζύγου του θύματος (όσον αφορά τους γονείς) και την απουσία γονέων (στην περίπτωση αδελφών), με τα οριζόμενα στο άρθρο 12, παράγραφος 2, της οδηγίας 2004/80, καθώς και τα άρθρα 20 (ισότητα έναντι του νόμου), 21 (απαγόρευση διακρίσεων), 33, εδάφιο 1 (προστασία της οικογένειας), 47 (δικαίωμα πραγματικής προσφυγής και

αμερόληπτου δικαστηρίου) του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης και το άρθρο 1, πρωτόκολλο 12, της Ευρωπαϊκής Σύμβασης για την Προάσπιση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και των Θεμελιωδών Ελευθεριών (απαγόρευση των διακρίσεων);

2) [Δ]ύναται να θεωρηθεί "εύλογη και προσήκουσα αποζημίωση των θυμάτων" κατ' εφαρμογή των προβλεπομένων στο άρθρο 12, παράγραφος 2, της οδηγίας 2004/80 η προϋπόθεση για τη χορήγηση της αποζημιώσεως βάσει του άρθρου 11, παράγραφος 3, του [νόμου 122/2016], η οποία διατυπώνεται με τις λέξεις "εν πάση περιπτώσει εντός των ορίων των διαθεσίμων του [Ταμείου Αλληλεγγύης]", χωρίς καμία διάταξη να επιβάλλει στο Ιταλικό Δημόσιο την υποχρέωση να προβλέψει ποσά που να διασφαλίζουν την καταβολή των αποζημιώσεων, έστω και αν αυτά καθορίζονται σε στατιστική βάση και, εν πάση περιπτώσει, επαρκούν για την αποζημίωση των δικαιούχων εντός εύλογης προθεσμίας;»

25. Γραπτές παρατηρήσεις υπέβαλαν οι γονείς, η αδελφή και τα τέκνα του θύματος της ανθρωποκτονίας, η Ιταλική Κυβέρνηση και η Ευρωπαϊκή Επιτροπή. Οι ανωτέρω απάντησαν στις ερωτήσεις προς προφορική απάντηση που τους έθεσε το Δικαστήριο κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση που διεξήχθη την 21η Φεβρουαρίου 2024.

IV. Ανάλυση

A. Επί της αρμοδιότητας του Δικαστηρίου και επί του παραδεκτού της αιτήσεως προδικαστικής αποφάσεως

26. Με τις γραπτές παρατηρήσεις της, η Ιταλική Κυβέρνηση υποστηρίζει ότι τίθεται ζήτημα αρμοδιότητας του Δικαστηρίου και παραδεκτού των προδικαστικών ερωτημάτων καθότι η διαφορά της κύριας δίκης αφορά περίπτωση μη εμπίπτουσα στο πεδίο εφαρμογής της οδηγίας 2004/80.

27. Το επιχείρημα αυτό δεν βασίζεται στο γεγονός ότι οι ενάγοντες, οι οποίοι αμφισβητούν το κατά πόσον η ισχύουσα εθνική κανονιστική ρύθμιση συνάδει με το άρθρο 12, παράγραφος 2, της οδηγίας 2004/80, διαμένουν όλοι στην Ιταλία, ήτοι το έδαφος στο οποίο τελέστηκε το εκ προθέσεως έγκλημα βίας. Φρονώ, εντούτοις, ότι είναι σκόπιμο να υπομνησθεί ότι το Δικαστήριο έκρινε, με την απόφαση BV, στη σκέψη 52, ότι η διάταξη αυτή «επιβάλλει σε κάθε κράτος μέλος την υποχρέωση να θεσπίσει σύστημα αποζημιώσεως το οποίο να καλύπτει όλα τα θύματα εκ προθέσεως εγκλημάτων βίας που έχουν τελεστεί στο έδαφός του» και, στη σκέψη 55, ότι η εν λόγω διάταξη «παρέχει το δικαίωμα εύλογης και προσήκουσας αποζημιώσεως όχι μόνο στα θύματα εκ προθέσεως εγκλημάτων βίας που τελέστηκαν στο έδαφος κράτους μέλους σε υποθέσεις με διασυνοριακό περιεχόμενο, κατά την έννοια του άρθρου 1 της οδηγίας αυτής, αλλά και στα θύματα που έχουν τη συνήθη διαμονή τους στο έδαφος του εν λόγω κράτους μέλους».

28. Η Ιταλική Κυβέρνηση υποστηρίζει, αφενός, ότι το αιτούν δικαστήριο δεν εξέτασε αν οι ενάγοντες έχουν την ιδιότητα του θύματος, κατά την έννοια της οδηγίας 2004/80, και, αφετέρου, ότι πρέπει να θεωρηθεί ότι ο όρος «θύμα» προσδιορίζει τον άμεσα παθόντα. Επομένως, η επίμαχη ιταλική κανονιστική ρύθμιση εμπίπτει στην αρμοδιότητα των κρατών μελών, όπερ καθιστά απαράδεκτα τα προδικαστικά ερωτήματα.

29. Ωστόσο, το ζήτημα του αν η έννοια του «θύματος» εκ προθέσεως εγκλήματος βίας, κατά την οδηγία 2004/80, περιλαμβάνει, σε περίπτωση ανθρωποκτονίας, τους έλκοντες δικαιώματα από το θύμα, όπως τον επιζώντα σύζυγο, τα τέκνα, τους γονείς ή τα αδέλφια του, εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής της εν λόγω οδηγίας.

30. Ως εκ τούτου, είμαι της γνώμης ότι δεν χωρεί αμφιβολία όσον αφορά την αρμοδιότητα του Δικαστηρίου και το παραδεκτό της αιτήσεως προδικαστικής αποφάσεως.

Β. Επί του παραδεκτού του δευτέρου προδικαστικού ερωτήματος

31. Κατά τη γνώμη μου, το δεύτερο προδικαστικό ερώτημα, το οποίο αφορά τον περιορισμό της αποζημίωσης που προβλέπεται από την ιταλική κανονιστική ρύθμιση μέχρι ενός ορίου βάσει του προϋπολογισμού που διατίθεται στο προβλεπόμενο προς τούτο Ταμείο Αλληλεγγύης, δεν είναι παραδεκτό.

32. Όπως επιβεβαιώθηκε κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση, ο εν λόγω περιορισμός δεν είχε συνέπειες στο ύψος της αποζημίωσης που χορηγήθηκε από το Ιταλικό Δημόσιο στην υπόθεση της κύριας δίκης. Συντάσσομαι, επομένως, με την άποψη της Επιτροπής και της Ιταλικής Κυβέρνησης ότι το συγκεκριμένο προδικαστικό ερώτημα του αιτούντος δικαστηρίου δεν είναι λυσιτελές για την επίλυση της διαφοράς. Επιπλέον, επισημαίνεται η μη παροχή διευκρινίσεων από το αιτούν δικαστήριο σχετικά με τη χρηματοδότηση ή τη λειτουργία του Ταμείου Αλληλεγγύης [12].

33. Περαιτέρω, διαπιστώνω ότι κανένα προδικαστικό ερώτημα δεν αφορά άλλα προβληματικά ζητήματα τα οποία επισήμανε το αιτούν δικαστήριο, ήτοι το εξαιρετικά μειωμένο ποσό της αποζημίωσης που έλαβαν τα τέκνα του θύματος της ανθρωποκτονίας [13] και τη βραχεία διάρκεια της προθεσμίας υποβολής αίτησης αποζημίωσης.

Γ. Επί του πρώτου προδικαστικού ερωτήματος

34. Με το πρώτο προδικαστικό ερώτημα, το αιτούν δικαστήριο ζητεί, κατ' ουσίαν, από το Δικαστήριο να διευκρινίσει αν αντιβαίνει στο άρθρο 12, παράγραφος 2, της οδηγίας 2004/80 εθνική κανονιστική ρύθμιση προβλέπουσα σύστημα αποζημίωσης των θυμάτων εκ προθέσεως εγκλημάτων βίας, το οποίο εξαρτά το μεν δικαίωμα αποζημίωσης των γονέων του αποβιώσαντος θύματος από την απουσία τέκνων και επιζώντος συζύγου, το δε δικαίωμα αποζημίωσης των αδελφών του θύματος από την απουσία των γονέων τους.

35. Επομένως, το Δικαστήριο καλείται να αποσαφηνίσει την έννοια του «θύματος» και να συμπληρώσει την ερμηνεία που έδωσε στην έννοια της «εύλογης και προσήκουσας αποζημίωσης» με την απόφαση BV.

[12] Βλ., περαιτέρω, σχετικά με το ζήτημα της βιωσιμότητας του εθνικού συστήματος αποζημίωσης, απόφαση BV (σκέψη 59).

[13] Επί του ζητήματος της αντιστοιχίας μεταξύ της «εύλογης και προσήκουσας» αποζημίωσης του άρθρου 12, παράγραφος 2, της οδηγίας 2004/80 και της αποζημίωσης την οποία ο αυτουργός εκ προθέσεως εγκλήματος βίας υποχρεώθηκε να καταβάλει στο θύμα, βλ. απόφαση BV (σκέψη 60).

1. Επί της έννοιας του «θύματος»

36. Κατά πρώτον, πρέπει να διευκρινιστεί αν η εθνική κανονιστική ρύθμιση εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής της οδηγίας 2004/80, λόγω του ότι προσδιορίζει τα μέλη της οικογένειας που μπορούν να λάβουν αποζημίωση σε περίπτωση θανάτου του θύματος. Κατά τη γνώμη μου, ο εν λόγω προσδιορισμός δεν επαφίεται στην εκτίμηση των κρατών μελών, όπως προκύπτει από την ερμηνεία του άρθρου 12, παράγραφος 2, της εν λόγω οδηγίας [14].

37. Συγκεκριμένα, πρώτον, ελλείψει ορισμού της έννοιας του «θύματος» στην οδηγία 2004/80 και παραπομπής στο εθνικό δίκαιο, πρέπει να θεωρηθεί ότι πρόκειται περί αυτοτελούς έννοιας του δικαίου της Ένωσης. Στόχος της είναι να διασφαλίσει, σύμφωνα με τον σκοπό της οδηγίας, την απουσία αποκλίσεων μεταξύ των κρατών μελών όσον αφορά *τον καθορισμό των δικαιούχων* του εθνικού συστήματος αποζημίωσης των θυμάτων εκ προθέσεως εγκλημάτων βίας που τελούνται στα αντίστοιχα εδάφη τους.

38. Δεύτερον, η αντίθετη ερμηνεία που υποστηρίζει η Ιταλική Κυβέρνηση, στηριζόμενη στο άρθρο 17 της οδηγίας 2004/80, δεν πρέπει, κατ' εμέ, να γίνει δεκτή. Είναι αληθές ότι το εν λόγω άρθρο προβλέπει ότι τα κράτη μέλη μπορούν να θεσπίζουν ευνοϊκότερες διατάξεις προς όφελος των θυμάτων εγκληματικών πράξεων διευρύνοντας τον κύκλο των δικαιούχων σε «άλλ[α] πρ[όσωπα] που θίγονται από εγκληματικές πράξεις». Εντούτοις, το συγκεκριμένο άρθρο βρίσκεται στο κεφάλαιο ΙΙΙ της ως άνω οδηγίας, το οποίο επιγράφεται «Διατάξεις εφαρμογής», και, επομένως, έχει ως αντικείμενο μόνον την εφαρμογή του συστήματος που θεσπίζουν τα κράτη μέλη βάσει των ελάχιστων απαιτήσεων που καθορίζονται στα προηγούμενα κεφάλαια. Επιπλέον, εάν το άρθρο 12, παράγραφος 2, της εν λόγω οδηγίας είχε την έννοια ότι περιορίζει το πεδίο εφαρμογής της οδηγίας μόνον στα θύματα που επέζησαν αξιόποινης πράξης η οποία συνιστά «εκ προθέσεως έγκλημα βίας», τούτο θα είχε ως αποτέλεσμα τον αποκλεισμό των ανθρωποκτονιών από τον κατάλογο των ως άνω αξιόποινων πράξεων, δεδομένου ότι, στην περίπτωση αυτή, δεν υπάρχει πλέον άμεσα παθών ο οποίος πρέπει να αποζημιωθεί. Το Δικαστήριο έχει αποφανθεί, όμως, ότι το πεδίο εφαρμογής του συστήματος αποζημίωσης των θυμάτων δεν μπορεί να περιοριστεί σε ορισμένες αξιόποινες πράξεις που αποτελούν εκ προθέσεως εγκλήματα βίας [15].

39. Τρίτον, πρέπει να διασφαλιστεί επίσης η συνέπεια της ερμηνείας με άλλες διατάξεις του δικαίου της Ένωσης. Συγκεκριμένα, από την αιτιολογική σκέψη 5 της οδηγίας 2004/80 προκύπτει ότι αποτελεί συνέχεια της απόφασης-πλαισίου 2001/220/ΔΕΥ, την οποία αντικατέστησε η οδηγία 2012/29.

40. Στην πρόταση οδηγίας, την οποία υπέβαλε στις 12 Ιουλίου 2023 [16], η Επιτροπή επισημαίνει ότι η εν λόγω οδηγία είναι «το κύριο οριζόντιο μέσο για τα δικαιώματα των θυμάτων» [17]. Η Επιτροπή υπογραμμίζει ότι η νομοθεσία της Ένωσης για τα δικαιώματα των θυμάτων περιλαμβάνει επίσης την οδηγία 2004/80 περί αποζημίωσης και τους κανόνες της Ένωσης σχετικά με τις εντολές

[14] Βλ., σχετικά με τις συνήθεις μεθόδους ερμηνείας του Δικαστηρίου, απόφαση BV (σκέψη 38).

[15] Βλ. απόφαση της 11ης Οκτωβρίου 2016, Επιτροπή κατά Ιταλίας (C-601/14, EU:C:2016:759, σκέψη 46).

[16] Πρόταση οδηγίας του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου περί τροποποίησης της οδηγίας 2012/29/ΕΕ για τη θέσπιση ελάχιστων προτύπων σχετικά με τα δικαιώματα, την υποστήριξη και την προστασία θυμάτων της εγκληματικότητας και για την αντικατάσταση της απόφασης-πλαισίου 2001/220/ΔΕΥ του Συμβουλίου [COM(2023) 424 final].

[17] Βλ. σ. 1 της εν λόγω πρότασης οδηγίας

προστασίας[18]. Το ως άνω θεσμικό όργανο υπογραμμίζει ότι η έκδοση της οδηγίας 2012/29 αποτέλεσε σημαντική εξέλιξη για την ενίσχυση των δικαιωμάτων των θυμάτων και της θυματοκεντρικής δικαιοσύνης στην Ένωση καθώς και ότι έχει διαδραματίσει σημαντικό ρόλο στη δημιουργία ενός ευρωπαϊκού χώρου ελευθερίας, ασφάλειας και δικαιοσύνης[19]. Ως εκ τούτου, είμαι της γνώμης ότι η οδηγία 2004/80, η οποία ρυθμίζει το ειδικό ζήτημα της αποζημίωσης των θυμάτων, πρέπει να ερμηνευθεί υπό το πρίσμα της οδηγίας 2012/29 η οποία καθόρισε ένα γενικό πλαίσιο, «οριζόντιο» σύμφωνα με την Επιτροπή, μολονότι η συγκεκριμένη οδηγία έχει διαφορετική νομική βάση, ήτοι το άρθρο 82, παράγραφος 2, ΣΛΕΕ[20], ενώ νομική βάση της οδηγίας 2004/80 ήταν το άρθρο 308 ΣΕΚ, νυν άρθρο 352 ΣΛΕΕ.

41. Συγκεκριμένα, η έννοια του «θύματος» του άρθρου 12, παράγραφος 2, της οδηγίας 2004/80 ορίζεται στο άρθρο 2, παράγραφος 1, στοιχεία α′ και β′, της οδηγίας 2012/29[21]. Επομένως, η ιταλική κανονιστική ρύθμιση που καθορίζει τα μέλη της οικογένειας που μπορούν να λάβουν αποζημίωση σε περίπτωση θανάτου του θύματος συνάδει με το δίκαιο της Ένωσης, δυνάμει του οποίου, άλλωστε, ο αριθμός των οικείων προσώπων είναι περιορισμένος[22].

2. Επί της έννοιας της «εύλογης και προσήκουσας αποζημίωσης»

42. Κατά δεύτερον, πρέπει να εξεταστεί αν αντιβαίνει στο δίκαιο της Ένωσης κανονιστική ρύθμιση η οποία προβλέπει ότι το δικαίωμα αποζημίωσης των μελών της οικογένειας αποβιώσαντος θύματος εξαρτάται από σειρά προτεραιότητας βάσει των κανόνων περί κληρονομικής διαδοχής, με αποτέλεσμα, όταν υπάρχουν επιζών σύζυγος και τέκνα του θύματος, οι λοιποί στενοί συγγενείς του θύματος, εν προκειμένω, οι γονείς και τα αδέλφια του θύματος, να μη δικαιούνται, εκ μόνου του λόγου τούτου, οποιαδήποτε αποζημίωση.

43. Υπενθυμίζεται ότι το άρθρο 12, παράγραφος 2, της οδηγίας 2004/80 παρέχει στα θύματα εκ προθέσεως εγκλημάτων βίας που τελέστηκαν στο έδαφος κράτους μέλους το δικαίωμα εύλογης και προσήκουσας αποζημίωσης[23].

[18] Βλ. σ. 4 της εν λόγω πρότασης οδηγίας. Η Επιτροπή μνημονεύει την οδηγία 2011/99/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 13ης Δεκεμβρίου 2011, περί της ευρωπαϊκής εντολής προστασίας (ΕΕ 2001, L 338, σ. 2), και τον κανονισμό (ΕΕ) 606/2013 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 12ης Ιουνίου 2013, για την αμοιβαία αναγνώριση μέτρων προστασίας σε αστικές υποθέσεις (ΕΕ 2013, L 181, σ. 4). Η Επιτροπή υπενθυμίζει, συναφώς, ότι, επιπλέον, η νομοθεσία της Ένωσης για τα δικαιώματα των θυμάτων περιλαμβάνει τομεακή νομοθεσία που αποτελείται από διάφορες πράξεις για την αντιμετώπιση των ειδικών αναγκών των θυμάτων ορισμένων κατηγοριών εγκλημάτων.

[19] Βλ. σ. 1 της ίδιας πρότασης οδηγίας. Στο σημείο αυτό διευκρινίζεται ότι η οδηγία «[θ]εσπίζει δικαιώματα για όλα τα θύματα όλων των εγκλημάτων, συμπεριλαμβανομένων των δικαιωμάτων πληροφόρησης, υποστήριξης και προστασίας με βάση τις ατομικές ανάγκες των θυμάτων, των δικονομικών δικαιωμάτων και του δικαιώματος έκδοσης απόφασης για χορήγηση αποζημίωσης από τον δράστη μετά το πέρας της ποινικής διαδικασίας. Η [οδηγία για τα δικαιώματα των θυμάτων, ήτοι η οδηγία 2012/29] εφαρμόζεται από τον Νοέμβριο του 2015 σε όλα τα κράτη μέλη της [Ένωσης], εκτός από τη Δανία, η οποία δεν δεσμεύεται από την οδηγία».

[20] Η πρόταση οδηγίας που μνημονεύεται στην υποσημείωση 16 των παρουσών προτάσεων στηρίζεται στο άρθρο 82, παράγραφος 2, στοιχείο γ′, ΣΛΕΕ (βλ. σημείο 2, σ. 7, της εν λόγω πρότασης). Σχετικά με το ζήτημα των ερμηνευτικών περιορισμών των πράξεων του παράγωγου δικαίου με αναφορά στη νομική τους βάση, βλ. προτάσεις του γενικού εισαγγελέα M. Bobek στην υπόθεση BV (C-129/19, EU:C:2020:375, σημείο 89). Βλ. επίσης, κατ' αναλογίαν, απόφαση της 1ης Δεκεμβρίου 2020, Federatie Nederlandse Vakbeweging (C-815/18, EU:C:2020:976, σκέψη 40).

[21] Κατά το άρθρο 1, στοιχείο α′, της απόφασης-πλαισίου 2001/220, καταργηθείσας με την οδηγία 2012/19, το οποίο επιγράφεται «Ορισμοί», ως «θύμα» νοείται «το φυσικό πρόσωπο το οποίο υπέστη ζημία, συμπεριλαμβανομένης σωματικής ή ψυχικής βλάβης, συγκινησιακής δοκιμασίας ή οικονομικής απώλειας, που προκαλείται απευθείας από πράξεις ή παραλείψεις που παραβιάζουν την ποινική νομοθεσία ενός κράτους μέλους».

[22] Βλ., για αξιολόγηση της πρακτικής εφαρμογής, σε 26 κράτη μέλη, της οδηγίας 2012/29, και ειδικότερα του άρθρου της 2, ανακεφαλαιωτική έκθεση Vociare: Victims of Crime Implementation Analysis of Rights in Europe, στην οποία παρέπεμψε η Επιτροπή στην πρόταση οδηγίας που μνημονεύθηκε στην υποσημείωση16 των παρουσών προτάσεων, σ. 2.

[23] Βλ. απόφαση BV (σκέψη 55).

44. Με την απόφαση BV, το Δικαστήριο ερμήνευσε την έννοια της «εύλογης και προσήκουσας αποζημίωσης» απαντώντας σε προδικαστικό ερώτημα σχετικά με την κατ' αποκοπήν αποζημίωση ύψους 4 800 ευρώ η οποία καταβάλλεται στα θύματα εγκλήματος σεξουαλικής βίας στο πλαίσιο του ιταλικού συστήματος για την αποζημίωση των θυμάτων εκ προθέσεως εγκλημάτων βίας.

45. Το Δικαστήριο παρέσχε στοιχεία για την ερμηνεία του άρθρου 12, παράγραφος 2, της οδηγίας 2004/80, τα οποία είναι, κατά τη γνώμη μου, χρήσιμα για να απαντηθούν τα ερωτήματα του αιτούντος δικαστηρίου που αφορούν τον τρόπο καθορισμού των δικαιούχων «εύλογης και προσήκουσας» αποζημίωσης.

46. Το Δικαστήριο έκρινε ότι η αποζημίωση που οφείλεται στα θύματα εκ προθέσεως εγκλημάτων βίας πρέπει να καθορίζεται λαμβανομένης υπόψη της «σοβαρότητας των συνεπειών που έχει για τα θύματα η διαπραχθείσα αξιόποινη πράξη» και ότι, άλλως, η εν λόγω αποζημίωση δεν συνιστά «προσήκουσα συμβολή στην αποκατάσταση της υλικής ζημίας και στην ικανοποίηση της ηθικής βλάβης που αυτά υπέστησαν» [24].

47. Από τα ανωτέρω συνάγεται, κατά τη γνώμη μου, ότι σύστημα αποζημίωσης από το οποίο αποκλείονται θύματα, χωρίς να λαμβάνεται υπόψη η έκταση της ζημίας που υπέστησαν, λόγω μιας γενικής σειράς προτεραιότητας [25] μεταξύ των διαφόρων θυμάτων που μπορούν να λάβουν αποζημίωση, και το οποίο βασίζεται αποκλειστικά και μόνον στη φύση των οικογενειακών δεσμών από τους οποίους απλώς τεκμαίρεται η ύπαρξη ή η σημασία της προκληθείσας ζημίας, δεν μπορεί να καταλήγει σε «εύλογη και προσήκουσα αποζημίωση», κατά την έννοια του άρθρου 12, παράγραφος 2, της οδηγίας 2004/80.

48. Η ανωτέρω εκτίμηση επιρρωννύεται, επιπλέον, από τη διαπίστωση, η οποία επιβεβαιώθηκε κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση, ότι, μολονότι ο ως άνω τρόπος αποκλεισμού ορισμένων θυμάτων αναπαράγει κανόνες της κληρονομικής διαδοχής, δεν τους εφαρμόζει πλήρως. Συγκεκριμένα, η ύπαρξη καθολικού διαδόχου ή λόγου κληρονομικής αναξιότητας δεν στερεί, στο ιταλικό σύστημα αποζημίωσης, από τον αποκλειόμενο κληρονόμο το δικαίωμα να λάβει αποζημίωση. Ως εκ τούτου, μολονότι σκοπός της ιταλικής κανονιστικής ρύθμισης είναι η εφαρμογή ενός απλουστευμένου τρόπου προσδιορισμού των θυμάτων στα οποία οφείλεται αποζημίωση [26], γεγονός παραμένει ότι η θεμιτή απαίτηση για απλή και ταχεία διαδικασία αποζημίωσης των θυμάτων δεν πρέπει να υποκαθιστά την υποχρέωση αντιστάθμισης, σε προσήκουσα έκταση, των δεινών που υπέστησαν λόγω της αξιόποινης πράξης που συνιστά εκ προθέσεως έγκλημα βίας, η οποία προκάλεσε τον θάνατο μέλους της οικογένειάς τους [27].

[24] Βλ. απόφαση BV (σκέψη 69). Εντούτοις, οι ως άνω προϋποθέσεις δεν απαγορεύουν να προβλέπεται η καταβολή κατ' αποκοπήν αποζημίωσης, το ύψος της οποίας μπορεί να ποικίλλει αναλόγως της φύσης του διαπραχθέντος εγκλήματος, εφόσον η κλίμακα των αποζημιώσεων είναι αρκούντως λεπτομερής [βλ. απόφαση BV (σκέψεις 65 και 66)].

[25] Τούτο πρέπει να διακρίνεται από τη δυνατότητα των κρατών μελών να θεσπίζουν διαδικασίες για να περιορίζουν τον αριθμό των μελών της οικογένειας που μπορούν να απολαύουν των δικαιωμάτων που θεσπίζονται στην οδηγία 2012/29, βλ. αιτιολογική σκέψη 19 και άρθρο 2, παράγραφος 2, της εν λόγω οδηγίας.

[26] Από τις αναζητήσεις μου στην ευρωπαϊκή διαδικτυακή πύλη e-Justice, «αν η αξίωσή μου πρόκειται να εξεταστεί σε αυτή τη χώρα (europa.eu)», προκύπτει ότι κανένα άλλο κράτος μέλος δεν έχει θεσπίσει ανάλογη κανονιστική ρύθμιση.

[27] Βλ. απόφαση BV (σκέψη 64).

V. Πρόταση

49. Λαμβανομένου υπόψη του συνόλου των προεκτεθέντων, προτείνω στο Δικαστήριο να απαντήσει μόνον στο πρώτο προδικαστικό ερώτημα που υπέβαλε το Tribunale Ordinario di Venezia (πρωτοδικείο Βενετίας, Ιταλία) ως εξής:

Το άρθρο 12, παράγραφος 2, της οδηγίας 2004/80/ΕΚ του Συμβουλίου, της 29ης Απριλίου 2004, για την αποζημίωση των θυμάτων εγκληματικών πράξεων,

έχει την έννοια ότι:

αντιτίθεται σε εθνική κανονιστική ρύθμιση προβλέπουσα σύστημα αποζημίωσης των θυμάτων εκ προθέσεως εγκλημάτων βίας, το οποίο εξαρτά το μεν δικαίωμα αποζημίωσης των γονέων του αποβιώσαντος θύματος από την απουσία τέκνων και επιζώντος συζύγου, το δε δικαίωμα αποζημίωσης των αδελφών του θύματος από την απουσία των εν λόγω γονέων.